

УДК 373.5.012:9](477)«195-199»

**Лук'яненко Галина Вікторівна,
аспірантка Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького**

ПРОГНОСТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті розкрито актуальність проблеми морального виховання старшокласників у загальноосвітній школі. Визначено суть і складники системи морального виховання у загальноосвітніх навчальних закладах України другої половини ХХ століття (мета і завдання, система цінностей, основи знань практичної спрямованості, принципи, форми, методи). Виокремлено і представлено основні тенденції теорії і практики навчально-виховного процесу учнівської молоді в означений період. Доведено, що найбільш сприятливими умовами для реалізації завдань морального виховання в практиці школи є гармонійне поєднання всіх сторін цілісного виховання особистості. Показано, що з самого початку незалежності України в навчально-виховному процесі особливістю є відображення інтелектуального та морального потенціалу суспільства.

Ключові слова: моральне виховання, старшокласники, патріотичне виховання, навчально-виховний процес.

Лукьяненко Галина Викторовна

ПРОГНОСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХХ ВЕКА

Аннотация. В статье раскрыты актуальность проблемы нравственного воспитания старшеклассников в общеобразовательной школе. Определены сущность и составляющие системы нравственного воспитания в общеобразовательных учебных заведениях Украины второй половины ХХ века (цели и задачи, система ценностей, основы знаний практической направленности, принципы, формы, методы). Выделены и представлены основные тенденции теории и практики учебно-воспитательного процесса учащейся молодежи в указанный период. Доказано, что наиболее благоприятными условиями для реализации задач нравственного воспитания в практике школы является гармоничное сочетание всех сторон целостного воспитания личности. Показано, что с самого начала независимости Украины в учебно-воспитательном процессе особенностью является отображение интеллектуального и нравственного потенциала общества.

Ключевые слова: нравственное воспитание, старшеклассники, патриотическое воспитание, учебно-воспитательный процесс.

Lukianenko Galyna Viktorivna

PROGNOSTIC ANALYSIS OF MORAL EDUCATION OF SENIOR PUPILS IN GENERAL EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY

Abstract. *The importance of the problem of moral education of senior pupils in general education institutions is revealed in the article. The essence and components of the system of moral education in educational institutions of Ukraine in the second half of the twentieth century (goals and objectives, values, basic knowledge of practical orientation, principles, forms, methods) are estimated. The main trends in the theory and practice of the educational process of senior pupils in a given period are isolated and presents. It is proved that the most favorable conditions for the implementation of the tasks of moral education in the practice of the school is a harmonious blend of all parties holistic education of the person. It is shown that from the beginning of Ukraine's independence in the educational process feature is the display of intellectual and moral potential of society.*

Key words: *moral education, senior pupils, patriotic education.*

Постановка проблеми

Актуальність проблеми дослідження. Духовне оновлення людської особистості дає школі якісно нове замовлення — сформувати особистість, здатну відстоювати власну позицію на засадах національних і загальнолюдських принципів, які взяті на озброєння всім цивілізованим світом. На сучасному етапі становлення нашої держави соціокультурні перспективи висувають нові вимоги до сутності морального виховання учнівської молоді. Велике освітнє і виховне значення має вивчення минулого свого народу. Посилення уваги до проблеми морального виховання продиктоване станом сучасного суспільства, падінням моралі, що пов'язано з кризою, яка виникла внаслідок тих соціально-економічних змін, що відбуваються в країні, а саме: економічна нестабільність, соціальна незахищеність молоді, відсутність нових законів тощо. Знаходячись у тісному взаємозв'язку з усіма напрямками виховання, провідні якості морального виховання розвиваються протягом усього життя, але усвідомлення моральних норм і створення моральних переконань є найбільш дієвим в юнацькому віці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теоретичні та практичні дослідження загальних проблем старшокласників висвітлено у наукових працях І. Беха, Г. Ващенко, О. Вишневського, О. Дубасенюка, М. Євтуха, Т. Люріної, Н. Миропольської, О. Сухомлинської та інших. Значення для людини та суспільства загальнолюдських моральних цінностей, методологічні засади системного підходу до вдосконалення морального виховання молоді, вироблення в учнів умінь і навичок поведінки знайшли своє відображення у працях українських учених В. Бабич, В. Білоусової, А. Бойко, О. Савченко.

Мета статті — виявити можливості використання прогресивних здобутків морального виховання старшокласників у загальноосвітніх школах України другої половини ХХ століття для створення педагогічних умов оновленого шкільного молодіжного соціуму.

Виклад основного матеріалу

У сучасному суспільстві особливо значущим стає виховання молодих людей, оскільки майбутнє нашої нації залежить від змісту цінностей, світоглядної орієнтації молодого покоління, від того, якою мірою духовність є основою його життя. Із самого заснування Київської Русі на високому рівні стояло патріотичне виховання молоді — землям постійно загрожували іноземні загарбники. Освіта, наука, виховання в Україні з давніх часів розвивалися згідно з церковними законами. У релігійно-культурному середовищі Київської Русі функціонували школи, в яких формувались моральні якості молоді, проводилось їхнє трудове та естетичне виховання. У Києві в X столітті, майже разом із утворенням держави, виникла писемність, що відіграло значну роль у розвитку країни, формуванні її літературних традицій, у зміцненні основ навчання і виховання та була названа Київською писемною школою. Використання кийвської мови та своєї писемності мало непересічне значення для підняття самосвідомості наших предків-українців. У трьох центрах школи — Софіївському соборі, Києво-Печерському та Михайлівському Видубицькому монастирі — протягом XI–XII було написано визначні історико-літературні твори: «Слово про закон та благодать...» Іларіона, «Повість минулих літ» Нестора, «Київський літопис», «Похвальне слово» Мойсея та багато інших. Володимир Мономах у 1096 році написав «Повчання дітям», висвітливши цілі морального, патріотичного та трудового виховання того часу та наголосивши на любові до Батьківщини та батьків: «... постійно працювати і не лінитися; мати благородну поведінку; поважати старших; вчитися добру, добродійності...»⁷.

Нестор-літописець у своєму творі заклав основи морального виховання, відобразивши народні уявлення про родинне виховання, патріотизм, особливості навчання та виховання підростаючого покоління. Після запровадження на Русі християнства почало запроваджуватися шкільне навчання для дітей заможних верств населення. Діти виховувалися на усних переказах, казках, оповідях про героїчні подвиги предків у військових походах, із уст в уста передавалися пісні про волелюбність і непідкореність нашого народу. Традиції виховання юного покоління періоду Київської Русі можуть бути сприйнятливими для сучасної молоді як приклади шанобливого ставлення і любові до батьків, до Батьківщини, до українських народних традицій, вільнолюбства, працелюбства, життя у злагоді, бажання засвоювати основи набутого знання народу і пізнання нового, незвіданого¹.

Найвищою метою виховання в радянській педагогіці була проголошена досконала, всебічно й гармонійно розвинена людина, найважливішою складовою — ідейно-моральне виховання молоді. Завданнями морального виховання були відданість своїй соціалістичній Батьківщині, формування свідомості братерської єдності всіх соціалістичних націй і народностей Радянського Союзу, почуття солідарності з усіма народами, які борються проти сил імперіалізму, комуністичне ставлення до праці та суспільної власності, формування у молоді моральних якостей колективіста. Школа жила за лєнінським заповітом: «Потрібно, щоб вся справа

⁷ Любар О. О. Історія української педагогіки / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. — К.: Ін-т змісту і методів навчання МО України, 1999. — 357 с.

¹ Висоцький С. О. Київська писемна школа X–XII ст. (До історії української писемності) / С. О. Висоцький. — Львів – Київ – Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коця, 1998. — 248 с.

виховання, освіти і навчання сучасної молоді була вихованням у неї комуністичної моралі»⁶.

З кінця 40-х років минулого століття учені-дослідники активно займалися питаннями теорії і методики ідейно-морального виховання та зв'язку виховання з життям і працею народу. Досліджувалися питання педагогічного стимулювання, заохочення і покарання в процесі формування моральних якостей, виховання свідомої дисципліни і культури поведінки учнів, форми та методи морального виховання. Повсякчас використовувалися диспути старшокласників на моральні теми, які тісно пов'язували із життям класу; стінна преса, сатиричні програми гуртків художньої самодіяльності, скетчі, частівки, пісенні пародії.

Найбільш популярною формою виховання в радянський час були шкільні вечори, зокрема літературні. До участі у вечорах залучалася велика кількість шкільної молоді, тому можливості цих заходів значно ширші, ніж інших. Для формування та стимулювання багатьох моральних якостей учням давалися завдання знайти матеріал для створення літературної композиції, музичного і технічного оформлення. Все це розвивало почуття обов'язку, відповідальності, сприяло виробленню ділових якостей, високих моральних рис. Дуже подобалася старшокласникам підготовка вечорів, присвячених класикам української і російської літератури. Так, в одній з шкіл м. Одеси дев'ятикласники цікаво провели вечір «Наш Чехов». Учні прикрасили зал «вишневими гілками», які вони самі виготовили, пошили велику «мхатівську» завісу, прикріпили до неї емблему чайки, написали вірші, присвячені видатному письменнику. Коли піднялася завіса, присутні завмерли від подиву, а потім залунали оплески: на сцені сидів А. Чехов — такий, яким його звикли бачити на портретах (цю роль майстерно виконав один з учнів)¹¹.

Основою морального виховання старшокласників у 1961 році стали принципи «Морального кодексу будівника комунізму»: 1. Зв'язок виховання з практикою комуністичного будівництва, єдність комуністичних переконань і поведінки. 2. Спрямовувальна роль вихователя у формуванні активності, ініціативи учнів. 3. Перспективність. 4. Виховання в колективі і через колектив. 5. Педагогічний оптимізм. 6. Індивідуальний підхід. 7. Єдність виховних зусиль школи, сім'ї, громадськості.

Очільником сільської школи у Кіровоградській області в 50-ті – 60-ті роки працював талановитий педагог Василь Олександрович Сухомлинський. Фундаментом морального виховання у Павлівській школі була народна педагогіка та загальнолюдські цінності. Індивідуальність дитини, радість її життя, навчання були визначальними моментами всебічного розвитку особистості. В. Сухомлинський запропонував багато нових методів, прийомів навчання та виховання. Трудове виховання він вважав значною частиною морального¹⁰. Ідеалами 37% старшокласників 70-х років були герої Великої Вітчизняної війни, образи яких знайшли відображення в художній літературі (37%

⁶ Ленин В. И. Задачи союзов молодежи / В. И. Ленин // Полное собрание сочинений. — Т. 41. — М. : Изд-во полит. лит-ры, 1967. — 782 с.

¹¹ Чередніченко Т. В. Активізувати методи і прийоми морального виховання / Т. В. Чередніченко // Рідна школа. — 1969. — № 1. — С. 41–42.

¹⁰ Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. шк., 1977.

опитаних) та образи позитивних літературних персонажів — 22%¹². Д. Кабалевський, автор навчальної програми з музичного виховання 70-х років зазначає, що «...головним завданням масового музичного виховання у загальноосвітній школі є не стільки навчання музиці саме по собі, скільки вплив через музику на весь духовний світ учнів, на їх моральне обличчя»⁴.

У 80-х роках йде роздвоєння у свідомості старшокласників на те, що потрібно говорити у школі, на вечорах, писати у творах та на те, як варто жити — у жорстокій боротьбі за життєвий успіх (тобто гроші), скептично ставитись до того, що навчають у школі. Кризу суспільства і освіти мала на меті вирішити у 1984 році «Реформа загальноосвітньої і професійної школи», в ній наголошувалося на міцному оволодінні основами наук; всебічному розвитку школярів, їх естетичному, фізичному та трудовому вихованні, вдосконаленні навчальних програм та підручників, навчанні і професійній орієнтації в загальноосвітній школі³. Ми суголосні з думкою Ю. Бабанського, що для формування моральних почуттів потрібно включати учня в ситуації, що потребують його співучасті, співчуття, надають простим почуттям радості чи обурення. Тобто засвоєння моральних норм збагачується емоційним ставленням людини до цих норм і залежить від віку, індивідуального досвіду, позиції особистості в колективі, від розвитку самосвідомості, потреби в самовизначенні. У старшому шкільному віці активно формуються світоглядні погляди, що дають змогу зрозуміти зміст моральних категорій, оцінити моральні норми, зрозуміти їх необхідність⁹.

У 1992 році Президент України Л. Кравчук підписав Указ про створення Академії педагогічних наук України як вищої галузевої наукової установи, що складалась із трьох відділень: теорії та історії педагогіки; дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті; психології, вікової фізіології та дефектології. До складу Академії ввійшли Науково-дослідний інститут педагогіки, Науково-дослідний інститут психології та Республіканський педагогічний музей. Лабораторія морально-етичного виховання України в 90-х роках минулого століття почала розвивати ідеї гуманістичної педагогіки, готувати посібники з актуальних проблем морального виховання: теорії і методики гуманістичних відносин середньої загальноосвітньої школи; виховання творчої особистості; моральних взаємин учнів; патріотичного виховання; національно-культурних традицій українського народу; виховання взаєморозуміння та громадянської самосвідомості старшокласників в умовах нового суспільства. Велись дослідження згідно з основними напрямками Національної програми «Діти України» (1996). Великої популярності набула монографія наукового співробітника Лабораторії морально-етичного виховання В. Білоусової «Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності

¹² Ярмоленко П. Я. Моральні ідеали та їх формування у старшокласників в процесі навчально-продуктивної праці : дис. канд. пед. наук / П. Я. Ярмоленко. — К., 1974. — 203 с.

⁴ Кабалевский Д. Б. Прекрасное пробуждает доброе: статьи, доклады выступлений / Д. Б. Кабалевский. — М. : Педагогика, 1973. — 334 с.

³ Звяглова М. В. Ленинские принципы воспитания как основа перестройки воспитательного процесса / М. В. Звяглова // Актуальные проблемы современной педагогики в историческом освещении: материалы для обсуждения на VIII-й сессии Научного Совета АПН СССР по проблемам истории школы и педагогики. — М. : Педагогика, 1989. — 98 с.

⁹ Педагогика: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / под ред. Ю. К. Бабанского. — М. : Просвещение, 1983. — 608 с.

загальноосвітньої школи» (1997). Було визначено такі основні завдання морального виховання старшокласників: засвоєння норм моралі та на їх основі навичок і звичок поведінки; формування національної свідомості; працьовитості; забезпечення потреб особистості в самореалізації.

Новий погляд на проблему морального виховання визначив І. Матюша, зазначаючи необхідною передумовою успішного виховання і навчання психолого-педагогічні концепції захисту та профілактики здоров'я дітей. Вчений також концептуально осмислює засади і напрями відродження духовності у дітей, основні психолого-педагогічні механізми виховання в учнів чистоти та краси моральних відносин. Так, І. Матюша важливим фактором ставлення до навчання, праці, громадської роботи називає настрій учня і наводить приклад донецьких шкіл, де позитивно зарекомендувала себе методика психоемоційного тренінгу і лікувальної педагогіки «Спрямовуюча саморегуляція». Наголошує на тому, що потрібно очистити особистість від моральних цінностей минулих літ та «утверджувати в серцях школярів доброту і красу моральних відносин, високі моральні та естетичні ідеали, відданість святому і непорушному правилу: ти маєш бути людиною»⁸. На думку І. Матюши, література — це школа моральності, яка передає нащадкам пам'ять про життя минулих поколінь. Засобами гуманізації обставин життя і найближчого шкільного середовища дослідник називає відродження організаційних об'єднань; шефську роботу; ознайомлення членів культрад із змістом і методами гуманістичного виховання дітей в сім'ї; координацію виховної діяльності школи, сім'ї і громадськості у районі⁸.

З метою виховання морально багаті особистості, яка з любов'ю ставиться до ближніх, до своєї Батьківщини, вмє адекватно оцінити свої думки і вчинки та підвищення рівня моральної вихованості старшокласників у загальноосвітніх школах України останнього десятиріччя досліджуваного періоду проводили масові, групові та індивідуальні форми позакласної роботи (зустрічі з цікавими людьми, різноманітні вечори, виховні години, уроки-диспути, дискусії, конференції, на яких обговорювали проблеми молоді). При цьому важливим було використання досвіду старшокласників загальноосвітніх шкіл в їх позашкільній діяльності, тісно пов'язане з відродженням та діяльністю традиційних українських молодіжних організацій — СМОУ (Спілка молодіжних організацій України), УКР (Українська козацька республіка), «Пласт», «Молода Просвіта», «Скіф», «Сокіл», «Січ», релігійне об'єднання «Українська молодь — Христові», «Сузір'я», «Спілка української молоді», основна мета яких — утвердження принципів загальнолюдської моралі, плекання патріотів самостійної України. Вагомий морально-виховний потенціал мали предмети «Народознавство», «Українознавство», «Київщинознавство», «Основи християнської моралі», які здобули підтримку старшокласників. На заняттях з «Основ християнської моралі» — читання Святого Письма, ознайомлення з основами іконографії, спів, малювання, поезія, конкурси, вікторини, дискусії, інсценізації, слухання духовної музики⁵. На моральність молоді

⁸ Матюша І. К. Гуманізація виховання і навчання в загальноосвітній школі: навч. посіб. / І. К. Матюша. — К: ІСДО, 1995. — 160 с.

⁵ Кривоніс С. В. Моральне виховання старшокласників у сільських школах України (80—90-ті роки ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С. В. Кривоніс. — Івано-Франківськ, 2003. — 20 с.

чималий вплив мали звичаї, традиції, обряди, святкування в ролинах церковних (Великдень, День Св. Миколая, Різдво Христове та ін.), національних свят (державних), бесіди з батьками щодо виховання в дітей моральності, підтримка молодіжного руху, що сприяли закріпленню моральних норм на практиці.

Сучасне моральне виховання старшокласників загальноосвітньої школи відзначається особистісно-гуманістичною орієнтацією. Отже, відповідно змінюються професійні функції педагога — дедалі більшого значення набуває креативність, здатність застосовувати свої знання, уміння і навички володіння виховними технологіями в нових умовах. Педагог має сформувані у старшокласника здатність до адекватної самооцінки діяльності на підставі порівняння її результатів із моральним еталоном². Надзвичайно важливо оптимально поєднувати засоби емоційного сприймання і відтворення особистістю дійсності, що забезпечує цілеспрямованість та єдність формування факторів реалізації виховання у процесі життєдіяльності.

Висновки

Метою радянської школи досліджуваного періоду було формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Розвиток теорії і практики морального виховання у загальноосвітній школі старшокласників було націлено на виховання майбутнього будівника комунізму. Домінування ідеології зумовлювало побудову всього виховання відповідно до комуністичних ідеалів, конкретних завдань комуністичного будівництва. Головним завданням освіти було зробити молоду людину слухняною, здатною до праці, життя в колективі, розуміти добро і зло відповідно до установок партії. В 90-х роках ХХ століття ідеалом морально вихованої людини залишилася всебічно розвинена особистість, але з розумінням неповторності і створення умов для розкриття індивідуальності дитини із врахуванням національних надбань.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Перспективними напрямками подальших наукових розробок є поглиблене ознайомлення з проблемами виховання моральної особистості досліджуваного періоду та конкретизація змісту морального виховання 90-х років минулого століття.

Список використаних джерел

1. Висоцький С. О. Київська писемна школа Х–ХІІ ст. (До історії української писемності) / С. О. Висоцький. — Львів – Київ – Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коця, 1998. — 248 с.
2. Елькін М. В. Формування професійної компетентності вчителя / М. В. Елькін. — Х. : Вид. група «Основа», 2013. — 112 с.
3. Звяглова М. В. Ленинские принципы воспитания как основа перестройки воспитательного процесса / М. В. Звяглова // Актуальные проблемы современной педагогики в историческом освещении: материалы для обсуждения на VIII-й сессии Научного Совета АПН СССР по проблемам истории школы и педагогики. — М. : Педагогика, 1989. — 98 с.

² Елькін М. В. Формування професійної компетентності вчителя / М. В. Елькін. — Х. : Вид. група «Основа», 2013. — 112 с

4. Кабалевский Д. Б. Прекрасное пробуждает доброе: статьи, доклады выступлений / Д. Б. Кабалевский. — М. : Педагогика, 1973. — 334 с.
5. Кривоніс С. В. Моральне виховання старшокласників у сільських школах України (80–90-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С. В. Кривоніс. — Івано-Франківськ, 2003. — 20 с.
6. Ленин В. И. Задачи союзов молодежи / В. И. Ленин // Полное собрание сочинений. — Т. 41. — М. : Изд-во полит. лит-ры, 1967. — 782 с.
7. Любар О. О. Історія української педагогіки / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. — К. : Ін-т змісту і методів навчання МО України, 1999. — 357 с.
8. Матюша І. К. Гуманізація виховання і навчання в загальноосвітній школі : навч. посіб. / І. К. Матюша. — К. : ІСДО, 1995. — 160 с.
9. Педагогика: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / под ред. Ю. К. Бабанского. — М. : Просвещение, 1983. — 608 с.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. шк., 1977.
11. Чередніченко Т. В. Активізувати методи і прийоми морального виховання / Т. В. Чередніченко // Рідна школа. — 1969. — № 1. — С. 41–42.
12. Ярмоленко П. Я. Моральні ідеали та їх формування у старшокласників в процесі навчально-продуктивної праці : дис. канд. пед. наук / П. Я. Ярмоленко. — К., 1974. — 203 с.

Lukianenko Galyna Viktorivna

**PROGNOSTIC ANALYSIS OF MORAL EDUCATION OF SENIOR PUPILS
IN GENERAL EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE
IN THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY**

The article considers the pressing problem of insufficient elaboration of the moral aspect of senior pupils' education, looking at ways to solve achievements of pedagogical theory and practice of the second half of the previous century. The origins of moral education of pupils from Kievan Rus' period are investigated. The goals, objectives, system of values, principles, forms and methods of moral education in general education institutions of Ukraine in the second half of the XX century are defined. The advantages and disadvantages of the ways and means of moral education of senior pupils in Soviet system are noted. The dependence of moral education of the younger generation from the main line of state governance in the Soviet period of affected period is described. The article reveals areas of moral education of senior pupils in general education institutions of Ukraine and meaningful of this process. In 1961, at the XXII Congress of the CPSU the «Moral Code of the Builder of Communism» was adopted, which became the basis for livelihoods scouts. Emphasized that the important task of Soviet pedagogy in the program of the CPSU was the education of the younger generation based on Marxist-Leninist ideology, ideology and commitment to high-communism. Indicated that the most popular form of education in Soviet times were school assemblies. The differences of the substance of the process of moral education among young people in the 50–80s years and in the last decade of the previous century are grounded. Ukrainian literature in the higher forms was an invaluable source for the formation of universal moral values. The political, economic and social conditions that affected the moral education of senior pupils are analyzed. After the declaration of independence of Ukraine national education program establishes the priority approaches to learning of the value base of the current senior pupils, that based on the traditions of Ukrainian culture and the best national achievements and world pedagogy and psychology. The author highlights the achievements of native science and practice definite period. Promising area of research can be profound acquaintance with the problems of education of moral personality affected period and specification of the content of moral education of the 90s of the previous century.